

شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران
مدرسه علمیه الزهرا (سلام الله عليها) شهرستان شیراز
مقاله سطح ۲ (کارشناسی)

عنوان

براهین تجربه دینی

استاد راهنما
سرکار خانم رضوی

پژوهشگر
لیلا رفیعی

بهار ۹۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران
مدرسه علمیه الزهرا (سلام الله عليها) شهرستان شیراز
مقاله سطح ۲ (کارشناسی)

عنوان

براهین تجربه دینی

استاد راهنما
سرکار خانم رضوی

پژوهشگر
لیلا رفیعی

بهار ۹۷

چکیده

تجربه معانی متعددی دارد. تجربه به معنی آگاهی از یک موضوع، ولی صرف آگاهی نظری نمی باشد. برای دین معانی خاصی بیان نشده، اما در ادیان مختلف کاربرد دارد. ماهیت تجربه دینی معنوی است. فیلسوفان در تعریف ماهیت تجربه دینی گفته اند تجربه ای است که انسان می تواند با خدا داشته باشد و خداوند دخالت بی واسطه در آنها دارد. تجربه را به انواع تجارب تفسیری، شبه حسی، و حیانی، احیاگر، عرفانی و مینوی تقسیم شده و برهان هایی نیز بر آن اقامه کرده اند. در حقیقت تجربه دینی از قرن هجدهم ظهور پیدا کرده و هر کدام از متکلمان نقدهایی بر آن داشته اند.

کلید واژه: تجربه، دین، ماهیت، برهان.

۱- مقدمه

بحث تجربه دینی یکی از مباحث بسیار مهم از قرن هجدهم به بعد بوده است و فیلسوفان و متکلمان در علوم مختلف مثل فلسفه، کلام، ادیان، درباره مسائل متعدد آن مثل ماهیت و چیستی آن و نقش کارکردش در زندگی افراد و صدق و کذب بودن آن و ... اظهار نظر کرده اند.

تاریخچه این عقیده به شکل خاص در فلسفه غرب و در قرون اخیر، به دوران نهضت اصلاح دینی برمی گردد. در این زمان بین کاتولیک ها اختلاف افتاد و وعده ای همچون لوتروکالوین که کلیسا را فاسد می دانستند، پروتستانیزم را پدید آوردند و به دنبال آن عقاید جدید و گوناگونی درباره خدا و انسان مطرح شد.

اولین و ضروری ترین گام در شناخت بحث تجربه دینی این است که با معانی واژه تجربه و دین به صورت مستقل آشنا می شویم؛ بنابراین در این تحقیق ابتدا معنی تجربه و دین را بیان کرده و به بررسی ماهیت تجربه و پس از آن انواع تجربه دینی می پردازیم و در آخر برهان های آن بررسی می کنیم.

۲- معنای تجربه

تجربه معانی متعددی دارد. گاهی این واژه معنای آزمون را به ذهن تداعی می کند. مثلاً می گوئیم «فلانی شخص با تجربه ای است». یعنی در طول زندگی خویش امور مختلفی را آزموده و با تجربه شده است. گاهی به معنای احساس به کار می رود و این اولین مرحله ادراک انسانی است.^۱

۱. محمدتقی فعالی، تجربه دینی و مکاشفه عرفانی، چاپ چهارم، تهران، سازمان انتشارات پژوهشگاه و فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۴، ص ۳۴۴.

۷-۲- برهان از طریق تمثيل

در این نوع از برهان تجربه دینی از تمثيل های رایجی چون چای چشی، عطربویی، کوررنگی و ... استفاده می کنند. پیداست که هدف از طراحی همه تمثيل ها نشان دادن این نکته است که کسانی که هرگز تجربه دینی نداشته اند، در واقع، دچار نقصان و کمبود هستند، در برابر طرفداران چالش های تحویل گرایانه، که می گویند: کسانی که تجربه های دینی دارند نقصان و نارسایی عقلانی یا روان شناختی دارند.

بنابراین تمثيل ها می توانند برای خداباوران در برابر شکاک های کینه توز، آرامش خاطری به ارمغان آورند.^۱

۸- برهان تجربه دینی از دیدگاه حکیم مسلمان

گاهی برهان تجربه دینی به این صورت تقریر می شود:

۱. شهود نسبت به یک واقعیت مقدس و ارزشمند امری است مسلم که برای برخی روی داده است؛

۲. این شهود نمی تواند مستند به علل و عوامل طبیعی باشد؛

۳. یک واقعیت فراطبیعی عامل پیدایش این شهود است،

۴. بنابراین موجودی فراطبیعی وجود دارد.^۲

به عقیده علامه جوادی این استدلال از چند جهت ناتمام است زیرا:

۱. همان، ص ۹۶.

۲. علی شیروانی، برهان تجربه دینی در اندیشه اسلامی، قم، موسسه فرهنگی تحقیقاتی اسراء، زمستان ۱۳۸۹، ص ۱۷.

۱. کسانی که خود بی بهره از چنین شهودی هستند، ممکن است در مقدمه^۱ نخست آن تشکیک کنند و آن را نپذیرند.

۲. نتیجه^۲ این استدلال فقط اثبات موجودی فراطبیعی است و این مقدار برای اثبات واجب الوجود کفایت نمی کند (چراکه هر موجود فراطبیعی لزوماً واجب الوجود نیست و آنچه در براهین اثبات خدا در درجه^۳ نخست مطلوب می باشد، اثبات واجب الوجود است).

۳. مقدمه^۴ دوم استدلال نیازمند اثبات است چرا که بنابر برخی از نظریه های روان کاوانه، عامل پیدایش تجربه های دینی اموری طبیعی، از قبیل غرایز یا وجدان اجتماعی، معرفی شده است.

۴. با توجه به نکته^۵ سوم معلوم می شود که حتی خود صاحب تجربه نیز نمی تواند تنها با اتکا به تجربه^۶ شهودی خود نسبت به واقعی بودن متعلق آن یقین پیدا کند - مگر در نوعی خاص از شهود (شهود معنوی حق الیقینی) - و در این خصوص نیازمند اقامه^۷ برهان عقلی بر وجود متعلق شهود (مشهود) خود می باشد.^۱

۹- نتیجه گیری

تجربه دینی، تجربه ای معنوی است که متعلق آن موجودی فوق طبیعی است و اینکه فاعل آن از مفاهیم دینی استفاده می کند.

متکلمان ماهیت تجربه دینی را نوعی احساس، نوعی تجربه مبتنی بر ادراک حسی یا نوعی تبیین ما فوق طبیعی می دانند. همچنین قایل به انواع تجربه دینی هستند.

علل توجه به برهان تجربه دینی بخاطر اهمیت افزاینده تجربه و روش تجربی در عرصه های

۱. همان، ص ۱۷.

گوناگون است.

در نتیجه بحث، متکلمان و فیلسوفان نسبت به تجربه دینی اختلاف نظر دارند.

فهرست منابع

الف. کتب

کتب فارسی

۱. بی نا، «تحقیقی پیرامون تجربه دینی»، سایت پژوهشکده باقرالعلوم، فروردین ۱۳۹۷.
۲. شجاع، شیرعلی، نقد نظریه تجربه دینی با تاکید بر قرآن، چاپ اول، قم، مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی، ۱۳۹۰.
۳. شیروانی، علی، برهان تجربه دینی در اندیشه اسلامی، قم، موسسه فرهنگی تحقیقاتی اسراء، زمستان ۱۳۸۹.
۴. فعالی، محمد علی، تجربه دینی و مکاشفه عرفانی، چاپ چهارم، تهران، سازمان انتشارات پژوهشگاه و فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۴.
۵. فعالی، محمدتقی، کلام جدید، بی جا، پاییز ۱۳۸۶.
۶. فعالی، محمدتقی، معرفت شناسی دینی ۱، چاپ اول، قم، زلال کوثر، ۱۳۸۰.
۷. کرولاین فرنکس دیویس، ارزش معرفت شناختی تجربه دینی، شیروانی، علی؛ شیدان شید، حسین علی، چاپ اول، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۱.
۸. میرزایی، رضا، «تجربه دینی»، سایت پژوهشکده باقرالعلوم، فروردین ۱۳۹۷.
۹. نرمن گلگیر، فلسفه دین، حمیدرضا آیت الهی، چاپ اول، تهران، انتشارات حکمت، ۱۳۸۴.

۱۰. واحد تحقیقات موسسه فرهنگی هنری جام طهور، دایره المعارف طهور: فرهنگ و علوم

انسانی، بی جا، موسسه فرهنگی هنری جام طهور، ۱۳۹۵.

سایت

۱. سایت پایگاه اطلاع رسانی حوزه، فروردین ۱۳۹۷.